

TÍZ ÉVVEL ADY ENDRE HALÁLA UTÁN

Ma van tíz éve, hogy A *halottak élén* költője beteljesítette végzetét, s egy budapesti szanatóriumban megadta magát a kísértő Fantomnak, amellyel nem szűnt meg küzdeni, amióta csak művészi rendeltetésének tudatára ébredt.

Halálhörgése nagy, általános halálszimfóniába olvadt bele. Egy egész erkölcsi és hatalmi világ omlott össze körülötte. És amellet a „fekete zongora” csontkezü játékos borzalmas haláltáncot muzsikált, amelyre gyermekek, asszonyok, aggok és a háború megmenekültjei tömegesen hulltak a pusztító járvány karjai közé. A fekete árnyékok végtelen sorának élén vonult a költő is, aki minden életillúzióban, minden boldogságszínlelésben mindig kiérezte a pusztulás ritmusát.

Méltó elmúlása volt a Halál rokonának.

A költő alakjára s az egész korra, amelynek tragikusan bensőséges kifejezője volt, tíz év távlatából csodálatos tisztasággal és élességgel pillanthatunk vissza. Mi, akik mellette voltunk, amikor elindult, és közvetlen közelről láttuk a gyűlöletnek és a meg nem értésnek áriját, amely a *tudó* költőt a tudatlan tömeg részéről fogadta, elcsodálkozva kérdezzük, hogy rövid tíz év alatt hogyan szolgáltathatott az idő oly teljes elégtételt az ő szomorú igazságának, s miként véshette ki a még nem is olyan rég misztikus érthetlenségbe borított alakját a márványnak abba a tárgyilagos és kisimult anyagába, amely csak régmúlt korok klaszszikusainak arcvonásait őrzi?

A magyarázat nagyon egyszerű. A lefolyt tíz év alatt többet éltünk, mint máskor századok alatt él az emberiség. Ez a tíz év volt az az időszak, amikor a világösszeomlás a maga egészében öntudatunkba szívódott fel, és kibírhatalannak játszó élményeink első

ízben világosodtak meg a reflexió fényétől. A világháborúban csak szenvedő anyag voltunk a sors kezében. Az utána következő időszakban kezdett visszatérni belénk az emberségesség, és kezdtünk gondolkozni azon, amit tettünk.

Nem mondhatjuk, hogy a gondolat felszabadító ereje a maga teljességében visszaszállt hozzánk. De már ezek az első, nyers reflexiók is elegendők arra, hogy sok minden megvilágosodjék előttünk, és kibontakozzanak a vasszemei annak az eseményláncolatnak, amelynek áldozatai voltunk.

Ady szerepe ebben az eseményforgatagban már teljesen tisztázódott. Sőt, szinte fájlalnunk is kell, hogy az ő művészi rejtélye már oly távol került tőlünk. Nem kell érte harcolnunk többé, nem kell verseihez újra és újra visszatérnünk, hogy új gyönyörűséget és új érveket merítsünk belőle. Nagyon messze szállt már tőlünk, nagyon hamar elzárkózott előlünk abba az éteri tisztultságba, ahol már sokkal több a művészi fény, mint az emberi melegség.

De az Ady-probléma mindig a legizgatóbb kérdése marad az irodalomtörténetnek. Egyik legérdekesebb fejezete lesz a magyar irodalmi fejlődés nemzeti vonásának, amely, íme, a tömegektől elzárkózó szimbolizmusból és dekadenciából kiinduló költőből is fájának tiszta reprezentánsát tudta kialakítani; egyik legcsodálatosabb bizonyítéka lesz a korok lelki változásainak, amelyek a költői szó érthetlenségét kristálytisza értelemmé tudják varázsolni, és végül, fennen fogja hirdetni a művészetek megváltó és kiváltságos erejét, amelyben nemzetek sorsa előzetesen és csupán a művészi forma keretei között teljességében kiélheti magát.

Ady Endre a múlté. Az élet fekete madarából, amely egykor kétségbeesve vergődött a történés hullámai felett, ma már az emlékek kék madara lett. Gyönyörű tollazatú, mesebeli madár, amelyen most már, hogy egy letűnt, szép világra való emlékezésen át nézünk rá, észrevesszük a színárnyalatok és a fények ragyogását is.

De a múlté az a világ, az a sok rettenetes szenvedés is, amelyet ez a szörnyű látomású vátesz megjósolt. Most már nem kell idegbomlasztó félelemmel gondolkodnunk rá, mert tudjuk, hogy volt, és azt is tudjuk, hogy mi volt. Az átélésnek ha vannak kísértő borzalmi is, de van nagy, metafizikai vigasztaló ereje is. Mindeneken túl, mégiscsak *élünk*. És ahogy Ady költészetét átfonta, beárnyékolta a közeledő pusztulás réme, úgy színezi meg a mi művészeti szemléletünket a felfedezett élet öröme. A jövő művészet hangja csak ezé a feszült vitorlájú, győzedelmes életé lehet. Valahol duzzad már a megcsúfolt életigazságok és az elárult megváltó-gondolatok tömlője. Egyszer csak elszakad, és elönt bennünket az életöröm hulláma.

Akkor majd Ady sem lesz olyan távol tőlünk, s költészete még egyszer leszáll hozzánk, hogy megfürödjön a boldogság vizében, és új pompájában mutassa meg magát.